

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קע"ה

ושואלת הגמרא שלפי זה משמע שהמקרה של רב ושמואל שאמר האב אמר בשעת מיתתו שמנה לפלוני בידי ולא אמר תנו את המנה לפלוני שאז אין נותנים לו את המנה, מדובר באופן שלא היה לאותו אדם שטר חוב. ואם כך שואלת הגמרא מדוע אמרו רב ושמואל שאם האב כן אמר תנו, נותנים את המנה לאותו פלוני, הרי זה מלווה על פה, והרי רב ושמואל עצמם אמרו שיתומים אינם חייבים לשלם את המלווה על פה של אביהם.

ולכן ביאר רב נחמן שאף רב ושמואל דיברו על מקרה שיש לאותו פלוני שטר חוב על המנה, ולמרות זאת אם האב לא אמר תנו היתומים פטורים מלשלם לו את המנה, כי מדובר שהשטר אינו מקויים, וכלומר שלא אימתו את חתימות העדים שבו, ואם האב אמר תנו, הרי זה כאילו הוא קיים את השטר, אבל אם לא אמר תנו דין השטר כאינו מקויים והיתומים פטורים מלשלם.

אמר רבה ששכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, ואמרו יתומים פרענו לאותו פלוני את המנה נאמנים. אבל אם אמר השכיב מרע **תנו** מנה לפלוני ואמרו היתומים לאחר מכן פרענו את אותו המנה אין נאמנים, ותמיהה הגמרא שהדין היה צריך להיות להפך, שאם השכיב מרע אמר תנו מנה, היתומים יהיו נאמנים, כי אביהם אמר להם בצורה ברורה שיפרעו לאותו פלוני את המנה, אבל אם אמר מנה לפלוני בידי לא יהיו נאמנים כי הוא לא אמר להם ברור שיתנו, ולכן אנו אומרים שיתכן והם לא פרעו את אותו המנה.

ולכן אומרת הגמרא שדברי רבה נאמרו באופן אחר, ששכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, ואחר מיתתו אמרו היתומים שחזר ואמר לנו אבא פרעתי, נאמנים כי יתכן שהוא נזכר אחר כך שפרע את אותו המנה. אבל אם אמר תנו מנה לפלוני ואחר מיתתו אמרו היתומים שחזר ואמר לנו אבא פרעתי, אין נאמנים, כי כיון שהאב אמר תנו וודאי שהוא לא פרע את המנה.

יש דין שאדם שמגיע לחבירו ואומר לו אתה חייב לי מנה, והשיב לו הן, אפילו אם זה היה בפני עדים הוא פטור מלשלם לו, כי יכול לומר לו משטה הייתי בך, אבל אם אמר לעדים אתם עדי, אינו יכול לומר אחר כך משטה הייתי בך וחייב לשלם.

והסתפק רבא בשכיב מרע שבא אליו אדם ואמר לו מנה לי בידך והודה ואמר הן, האם דינו כבריא וצריך לומר אתם עדי או אין צריך לומר אתם עדי. וספיקו של רבא הוא האם אדם משטה בשעת מיתה, ולכן צריך שיאמר אתם עדי, או שאין אדם משטה בשעת מיתה ולכן אין צריך שיאמר.

עוד הסתפק רבא האם צריך שיאמר השכיב מרע לעדים כתבו את ההודאה, כמו הדין בבריא, ובלא זה אינם יכולים לכתוב, או שבשכיב מרע אין צריך לומר כתובו.

ואומרת הגמרא שלאחר שהסתפק רבא הוא עצמו פשט את הספק והכריע שאין אדם משטה בשעת מיתה, ולכן אינו צריך לומר אתם עדי, וגם דברי שכיב מרע הרי הם ככתובים וכמסורים, ולכן אין צריך לומר כתובו.

משנה. המלווה את חבירו בשטר גובה את חובו אפילו מנכסים משועבדים, וכלומר מנכסים שהלווה מכר לאחר שלווה ממנו, אבל אם הלווה בלא שטר אלא רק בפני עדים יכול המלווה לגבות רק מנכסים בני חורין.

עמוד ב'

ואף אם יש למלווה כתב ידו של הלווה שהוא חייב לו מעות, גובה רק מנכסים בני חורין.

ערב שכתוב בשטר לאחר חתימות העדים שהוא קיבל על עצמו ערבות על החוב, לדעת תנא קמא המלווה אינו יכול לגבות ממנו מנכסים משועבדים אלא רק מנכסים בני חורין.

והיה מעשה ובא אחד לפני ר' ישמעאל במקרה כזה, ואמר ר' ישמעאל שהמלווה יכול לגבות מהערב מנכסים בני חורין, אבל אמר השואל לרבי ישמעאל שבן ננס היה אומר שבאופן שהערב כתוב אחרי חתימות העדים בשטר המלווה אינו יכול לגבות כלל מהערב.

ושאל ר' ישמעאל מדוע, והשיב לו שהרי זה כמו אחד שראה את המלווה חונק את הלווה בשוק שישלם לו חובו, ואמר למלווה הנח לו ואני אתן לך, שהדין שהוא פטור מלשלם למלווה, כי המלווה לא הלווה ללווה על סמך אותו האדם, אלא רק לאחר שראהו חונקו אמר לו שישלם.

ולכן גם באופן שהערב כתב על השטר אחרי חתימות העדים שהוא ערב הוא פטור, כי המלווה לא הלווה ללווה על סמך הערב, אלא רק אחרי שנחתם השטר קיבל על עצמו הערב את הערבות.

ומביאה המשנה שאמר רבי ישמעאל שהרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן והן כמעייין הנובע. והרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס.

גמרא. אמר עולא שמהתורה בין מלווה בשטר ובין במלווה על פה, הבעל חוב יכול לגבות מנכסים משועבדים כי מה שהנכסים משתעבדים למלווה זה דין מדאורייתא, אלא שלמרות זאת תיקנו חכמים שבמלווה על פה המלווה לא יגבה מנכסים משועבדים, כדי שלא יפסידו הלקוחות שקנו קרקע מהלווה ולא ידעו שהוא חייב מעות במלווה על פה, ויטלו מהם את הקרקע ויפסידו.

אבל אם המוכר לווה מהמלווה בשטר, כיוון שיש להלוואה בשטר קול, לכן הלקוחות שומעים שהוא לווה, וצריכים לדעת שנכסיו משועבדים, ואם בכל זאת קנו ממנו קרקע, הם הפסידו את עצמם.

ורבה חולק וסובר שמדאורייתא בין מלווה בשטר ובין במלווה על פה **אינו** גובה אלא מנכסים בני חורין, כי מה שהנכסים משתעבדים למלווה זה לא דין מדאורייתא אלא רק תקנת חכמים.

והטעם שתיקנו חכמים במלווה בשטר שהמלווה יגבה מנכסים משועבדים, זה כדי שלא תנעל דלת בפני הלווים, כי לא ירצו להלוות להם בלא שעבוד הקרקעות.

אך במלווה על פה לא תיקנו חכמים שישתעבדו הקרקעות כדי שלא יפסידו הלקוחות כי אין קול להלוואה על פה, ויפסידו הלקוחות שקנו קרקע מהלווה ולא ידעו שהוא חייב מעות במלווה על פה, ויטלו מהם את הקרקע.

ושאלת הגמרא שכאן אמר רבה ששעבוד אינו מדאורייתא, והרי לעיל אמר רבה שאם אדם היה חייב לאביהם של יתומים כסף, אם היתומים גבו קרקע מהלווה, הבכור נוטל בה פי שניים, כי שעבוד מדאורייתא וממילא הקרקע משועבדת לאביהם, ואינה נחשבת כראויה לבוא אליו אלא כאילו הוא מוחזק בה, אבל אם גבו היתומים מעות מחוב שהיו חייבים לאביהם, אין הבכור נוטל בהם פי שניים, כי דינם כדבר שהיה ראוי לבוא לאביהם, ולא שאביהם היה מוחזק בו, ואין הבכור נוטל פי שניים בראוי אלא רק במוחזק לאביהם.

ורואים מדברי רבה ששעבוד הוא מדאורייתא, ולכן האב נחשב מוחזק בקרקע של הלווה.

ואי אפשר לומר שבאמת הפכו כאן את השיטות, ורבה הוא הסובר ששעבוד מדאורייתא ועולא הוא הסובר ששעבוד אינו דאורייתא, כי הרי אמר עולא שמהתורה בעל חוב גובה מקרקע הזיבורית, וכלומר הפחותה של הלווה, ורואים שעולא סובר ששעבוד מהתורה.

ועונה הגמרא שבאמת רבה סובר ששעבוד אינו מהתורה אלא מתקנת חכמים, ומה שאמר רבה שבכור נוטל פי שניים בקרקע של בעל חוב של אביו, זה לדעת בני ארץ ישראל שם, אך הוא באמת חולק וסובר שאף בקרקע בכור אינו נוטל פי שניים, כי שעבוד אינו מדאורייתא, וממילא הקרקע לא מוחזקת לאביהם, ואין הבכור נוטל בה פי שניים.

ומביאה הגמרא שאמרו רב ושמואל שמלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות, כיוון ששעבוד אינו מהתורה אלא רק מתקנת חכמים, ולא תיקנו חכמים שעבוד במלוה על פה, אך ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש סוברים שמלוה על פה כן גובה מהיורשין ומהלקוחות כיון ששעבוד הוא מדאורייתא, ואף שלגבי בעל חוב תיקנו חכמים שלא יגבה מהקרקע, לגבי יורשים ולקוחות נשאר הדין שהשעבוד מדאורייתא ולכן יכול המלוה לגבות מהם.

ועל מה שאמרו רב ושמואל שמלוה על פה אינו גובה מן היורשים מקשה הגמרא שרואים בברייתא שכן גובה, שהתבאר בברייתא שאדם שחפר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו בעל השור פטור, ולא עוד אלא שאם מת השור יורשי בעל הבור חייבים לשלם דמי שור לבעליו. ורואים בברייתא שהיורשים של בעל הבור חייבים לשלם את חובו.

ותירץ ר' אלעא שמדובר בברייתא שחופר הבור עמד בדין קודם שמת, ולכן חיובו כדין מלוה בשטר ולא על פה, ולכן גובה מהיורשים. אך שואלת הגמרא שהרי המקרה בברייתא הוא שהשור הרג את בעל הבור, ותירץ רב אדא בר אהבה שהכוונה שעשאו טרפה.

ושואלת הגמרא שהרי שנה רב נחמן בברייתא שמדובר שבעל הבור מת והשור קברו באדמה על ידי הנפילה, ועונה הגמרא שמדובר שישבו דיינים על פי הבור וחייבוהו קודם שמת.

